

A Kúria a dr. Bakos Geyza ügyvéd által képviselt felperesnek, dr. Vass János ügyvéd által képviselt I. rendű, II. rendű alperesek ellen öröklési szerződés érvénytelenségének megállapítása iránt a Hajdú-Bihar Megyei Bíróságon 8.P.20.022/2010. számon megindított, majd a Debreceni Ítéltábla Pf.II.20.309/2011/6. számú jogerős ítéletével befejezett perében, az említett számú másodfokú határozat ellen a felperes által 39. sorszám alatt benyújtott felülvizsgálati kérelem folytán megtartott tárgyaláson meghozta az alábbi

í t é l e t e t:

A Kúria a Debreceni Ítéltábla Pf.II.20.309/2011/6. számú jogerős ítéletét hatályában fenntartja;

kötelezi a felperest, hogy fizessen meg az I-II. rendű alpereseknek 15 napon belül mint együttes jogosultaknak 500.000 (Ötszázezer) forint felülvizsgálati eljárási költséget és az államnak felhívásra 2.007.500 (Kettőmillió-hétezer-ötszáz) forint le nem rótt felülvizsgálati eljárási illetéket.

Ez ellen az ítélet ellen felülvizsgálatnak nincs helye.

I n d o k o l á s

A felülvizsgálati kérelem elbírálása szempontjából irányadó - a jogerős ítéletben megállapított - tényállás szerint az örökhagyó 2008. szeptember 12-én végintézkedés hátrahagyása nélkül elhunyt. A felperes a gyermeke, a II. rendű alperes az örökhagyó testvére, az I. rendű alperes pedig a II. rendű alperes gyermeke. Az I-II. rendű alperesek **külföldön** élnek. Az örökhagyó tulajdonát képezte a **perbeli** lakóház, udvar, gazdasági épületként nyilvántartott ingatlan, amely a II. rendű alperes holtig tartó haszonélvezeti jogával és a javára bejegyzett jelzálogjoggal terhelt. 2004. július 10-én az örökhagyó és az I. rendű - akkor még kiskorú (született: 1990. február 13.) - alperes mint szerződéses örökös között öröklési szerződés jött létre, amelyet a II. rendű alperes mint a szerződéses örökös törvényes képviselője és mint teljesítési segéd írt alá. A szerződésben rögzítették a felek, hogy az örökhagyó egészségi állapotánál fogva, valamint alacsony jövedelme miatt tartásra és gondozásra szorul. A szerződéses örökös és a teljesítési segéd - szükség esetén megbízott személyek igénybevételeivel - arra vállaltak kötelezettséget, hogy az

örökhagyót élete végéig tartják, gondozzák, ápolják, majd halála esetén illő módon eltemettetik. A szerződésben kikötöttek szerint a szerződéses örökös szolgáltatása vagylagos, bármely időszakra szabad választása szerint a természetbeni tartás, gondozás és ápolás helyett a szolgáltatás havi 60.000 forint életjáradék formájában is nyújthatja. Rögzítették, hogy az örökhagyó a saját jövedelmével szabadon rendelkezik. Az örökhagyó ellenszolgáltatásként - halála esetén - minden ingó- és ingatlanvagyonának szerződéses örökösül az I. rendű alperest jelölte meg.

A szerződés teljesítésére az évente több alkalommal hazalátogató II. rendű alperes részéről került sor, aki rendszeresen anyagilag támogatta az örökhagyót.

Az I. rendű alperes 2008. április 5-i írásban tett nyilatkozata szerint betöltötte a 18. életévét és nagykorúként érvényesnek ismeri és fogadja el az örökhagyóval 2004. július 10-én kötött öröklési szerződést, ugyanazokkal a feltételekkel vállalja annak teljesítését. Nyilatkozatát megküldte az örökhagyó részére. Az örökhagyó 2008. szeptember 14-én elhunyt. A közjegyző az örökhagyó hagyatékát képező ingatlant, egy tanya, továbbá egy szántó ingatlan tulajdoni illetőségét ideiglenes hatállyal, öröklési szerződés jogcímén a szerződéses örökös I. rendű alperesnek adta át.

A felperes keresetében annak megállapítását kérte, hogy az öröklési szerződés érvénytelen a Ptk. 656.§-ában megkívtatott gyámhatósági jóváhagyás hiányában, amely az öröklési szerződés érvényességi feltétele. Hivatkozott továbbá a szerződés színlelt volta miatti semmisségére is a Ptk. 207.§-ának (6) bekezdése alapján. Álláspontja szerint az örökhagyó akarata nem irányult tartásra, gondozásra, megfelelő jövedelme miatt erre nem is szorult rá. Arra hivatkozott, hogy a szerződéses örökös és a teljesítési segéd mindketten külföldön éltek, így csak megbízott útján tudták volna a szolgáltatásaikat teljesíteni, azonban életjáradék fizetése sem állt szándékukban, mint ahogyan a szerződésben foglaltaknak nem is tettek eleget. Szándékuk kizárólag a törvényes öröklésből való kizárására irányult. Másodlagosan kötelesrész iránti igényt érvényesített: az I. rendű alperest 20.745.000 forint megfizetésére, a II. rendű alperest ennek tűrésére kérte kötelezni.

Az alperesek ellenkérelme a kereset elutasítására irányult. Védekezésük szerint az öröklési szerződés a gyámhatósági jóváhagyás hiányában a Ptk. 12/A.§ (2) bekezdésének második mondata miatt nem érvénytelen, az nem is színlelt, mert az öröklési szerződés valós üzleti szándékot takart.

Az elsőfokú bíróság ítéletével a keresetet elutasította.

A felperes fellebbezése és az alperesek csatlakozó fellebbezése folytán eljáró másodfokú bíróság a fellebbezést alaptalannak, a csatlakozó fellebbezést részben alaposnak tekintette. Ítéletével az

elsőfokú bíróság által megállapított tényállást elfogadta és érdemben egyetértett az arra alapított jogi következtetéseivel. Jogi indokait azonban csak részben osztotta az elsődleges kereseti kérelem tekintetében. Úgy foglalt állást, hogy a felperes elsődleges kereseti kérelmét a megállapítási kereset Pp. 123.§-ában foglalt feltételeinek hiányában kellett érdemben elutasítani, mivel a felperes marasztalás iránti keresetet nem terjesztett elő aziránt, hogy a szerződés érvénytelenségének megállapítása esetében a bíróság a hagyaték egészét a felperesnek mint törvényes örökösnek adja át.

A másodlagos, marasztalásra irányuló kereseti kérelemként érvényesített kötelesrész iránti igény kapcsán azonban mindenképpen indokoltnak tartotta az elsőfokú bíróság részéről a felhozott érvénytelenségi okok érdemi vizsgálatát. A gyámhatósági jóváhagyás tekintetében kifejtett jogi indokaitól eltérő álláspontot foglalt el. Kifejtette, hogy a Ptk. 656.§-ának kizárólag az öröklési szerződésre irányadó különös szabálya szigorúbb, mint a Ptk. 13.§ (1) bekezdés b) pontjában foglalt rendelkezés, mert nem csak a törvényes képviselő hozzájáruló nyilatkozatát, hanem magának a kiskorúnak a szerződéses jognyilatkozatát is gyámhatósági hozzájáruláshoz köti. Ugyanakkor a kifejtettek mellett is helyesnek tekintette az elsőfokú bíróság által elfoglalt jogi álláspontot. Eszerint alkalmazandók a Ptk. 215.§-ában és a Ptk. 12/A.§ (2) bekezdés második fordulatóban rögzített szabályok is; ezért az öröklési szerződés megkötésével a gyámhatóság jóváhagyó határozatától függő jogi helyzet jött létre, a szerződő felek jognyilatkozataikhoz kötve maradtak. Az I. rendű alperes időközben nagykorú lett, így az általa kötött szerződés már nem szorult hatósági jóváhagyásra. A hatósági jóváhagyás szükségessége a szerződés megkötése után, de még az örökhagyó életében megszűnt, a szerződés ez okból nem minősül érvénytelennek.

Egyetértett a másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság döntésével és annak jogi indokaival is abban, hogy az öröklési szerződés színleltég okán sem érvénytelen. Az elsőfokú bíróság a széles körben lefolytatott bizonyítási eljárás során beszerzett bizonyítékoknak a Pp. 206.§ (1) bekezdésében foglalt elveknek megfelelő értékelésével, a bizonyítási teher főszabályának a helyes alkalmazásával értékelte a felperes terhére mindazon tények bizonyítatlanságának a jogkövetkezményeit, amelyekre vonatkozóan neki állott érdekében az, hogy a tényállásait a bíróság valónak fogadja el. Az öröklési szerződés érvényessége okán ezért a másodlagos keresetet a másodfokú bíróság is alaptalannak találta. A másodlagos keresetre figyelemmel a pertárgyértéket a Pp. 26.§-a alapján 20.745.000 forintban állapította meg.

Ítéletével az elsőfokú bíróság ítéletét részben megváltoztatta és a felperes által az alpereseknek fizetendő perköltség összegét 822.350 forint - ÁFA-t is tartalmazó - összegre felemelte.

A jogerős ítélet ellen a felperes élt felülvizsgálati kérelemmel, amelyben elsődlegesen annak hatályon kívül helyezését és az elsőfokú bíróság ítéletének keresete szerinti megváltoztatását, másodlagosan az elsőfokú bíróság új eljárásra és új határozat hozatalára utasítását kérte. Álláspontja szerint az eljáró bíróságoknak a bizonyítékok okszerűtlen mérlegelésével, a részben iratellenesen megállapított tényállásra alapított döntése a Ptk. 655.§ (1) bekezdésében foglaltakba ütköző módon jogszabálysértő. A felülvizsgálati kérelem további - változatlan - érvelése szerint az öröklési szerződés színlelt, semmilyen adat nincs arra nézve, hogy az alperesek „teljesítési alsegédet” vettek volna igénybe, a szerződési szándékuk nem irányult a szerződésben foglaltak teljesítésére. Hivatkozott arra, hogy az örökhagyó idős kora miatt és betegségeinek súlyosbodásával az örökös személyes szolgáltatásaira - ápolásra, gondozásra - szorult. Változatlanul fenntartott álláspontja szerint a szerződés a Ptk. 230.§ (1) bekezdésébe ütközik, ezért a Ptk. 200.§ (2) bekezdése alapján semmis, figyelemmel arra, hogy a vagylagos szolgáltatás esetén a választás joga a kötelezettet illeti, az adott esetben „a szerződés az örökhagyót kizárja a választás jogából”. Kifejtette:

Az öröklési szerződés az I. rendű alperes korlátozott cselekvőképessége folytán gyámhatósági jóváhagyásra szorult, ennek hiányában érvényesen nem jött létre. Az I. rendű alperes szerződést megerősítő jognyilatkozatát a felperes nem fogadta el, az eljáró bíróságok ennek ellenére azt érvényesnek tekintették. Nem vizsgálták annak alakszerűségét, tartalmát, keletkezésének módját és idejét.

Állítása szerint az I. rendű alperes nyilatkozata egy jogász által írt nyilatkozat másolata, amely az örökhagyó halála, sőt a hagyatéki tárgyalás után keletkezett, a perbeli felhasználás végett. Hangsúlyozta, hogy az örökhagyó kóros mértékben alkoholizált, ezért nem zárható ki, hogy a szerződést olyan állapotban írta alá, amikor nem volt belátási képessége. Végül hivatkozott a Ptk. 227.§ (2) bekezdésében foglalt semmisségi okra is. Ezzel összefüggésben azt állította, hogy a szerződésben foglalt vagylagos szolgáltatás teljesíthetetlen, mert az lehetetlen szolgáltatásra irányult, amely semmisségi okra alkalmazni szükséges az 1/2010. (VI.28.) PK véleményben foglaltakat is: az érvénytelenség általános jogkövetkezményét a bíróságnak hivatalból kell levonnia.

Sérelmezte, hogy nélkülözi az eljárás a méltányosságot is, sértve az egyenlő elbánás elvét.

Az alperesek felülvizsgálati ellenkérelme a jogerős ítélet hatályában való fenntartására irányult.

A felperes felülvizsgálati kérelme nem alapos.

A Pp. 270.§ (2) bekezdése és a 275.§ (3) bekezdése együttes értelmezéséből következően az eredményes felülvizsgálat alapja az anyagi jogi jogszabálysértés vagy az ügy érdemi elbírálására lényeges kihatással bíró eljárási jogszabálysértés megvalósulása.

A felperesnek a támadott jogerős ítélettel szembeni érvelése azon alapul, hogy a másodfokú bíróság az irányadó jogszabályokból (Ptk. 656.§) téves jogi következtetést vont le annak megállapításakor, hogy függő jogi helyzet állt fenn, amely a szerződéses örökös nagykorúvá válásával megszűnt és az öröklési szerződés visszamenő hatállyal létrejött.

Emellett azt sérelmezte, hogy az eljáró bíróságok a szerződés színlelt voltának megállapítására sem láttak lehetőséget.

Kétségtelen tény, hogy a szerződés megkötésének időpontjában az I. rendű alperes még nem töltötte be a 18. életévét, azaz korlátozottan cselekvőképes volt [Ptk. 12/A.§ (1) bek.]. A gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról szóló 149/1997. (IX.10.) Korm. rendelet 25.§ (1) bekezdés b) pontja szerint a szülő jognyilatkozatainak érvényességéhez a gyámhivatal hozzájárulása szükséges, ha a jognyilatkozat a gyermeket örökösödési jogviszonya alapján megillető jogra és kötelezettségre vonatkozik. Következésképpen a szerződéskötés időpontjában kiskorú I. rendű alperes törvényes képviselőjének jognyilatkozata érvényességéhez a gyámhatóság jóváhagyására vitathatatlanul szükség volt. Következik ez a Ptk. 12/A.§ (2) bekezdésből, valamint 13.§ (1) bekezdés b) pontjában foglaltakból is.

A felperes elsődlegesen annak megállapítását kérte, hogy a megkötött öröklési szerződés a gyámhatósági jóváhagyás hiányában a Ptk. 656.§-ára alapítottan érvénytelen.

A Kúria előjáróban rámutat a következőkre: Nem helytálló a másodfokú bíróság okfejtése abban a tekintetben, hogy marasztalási keresetet a felperes nem terjesztett elő, s ezért az elsődleges keresetet a Pp. 123.§-ban szabályozott megállapítási kereset együttes feltételei hiányában kellett elutasítani.

A közjegyző az adott esetben a vitás hagyatékot ideiglenes hatállyal adta át a szerződéses örökösnek. Ehhez képest a per kimenetelétől függően, a kereset jogerős elutasítása esetén a közjegyző teljes hatályúvá nyilvánítja az ideiglenes hagyatékátadó végzést. Ha pedig a jogerős ítélet eltér az ideiglenes hagyatékátadó végzéstől, a közjegyző a bírósági határozatnak megfelelő teljes hatályú hagyatékátadó végzést hoz. [2010. évi XXXVIII. törvény (Hetv.) 89.§, 3/1958. (VII.4.) IM rendelet (He.) 60.§ (4 bekezdés)] A teljes hatályú átadás - értelemszerűen - az örökös részére történik, szemben az ideiglenes hagyatékátadással, amely egyfajta sorrendet állít fel azok között, akik részére az örökség átadható (szerződéses örökös, végrendeleti örökös, törvényes örökös). Következésképpen, amennyiben az örökös személye

a bíróság jogerős ítéletével megállapításra kerül, ezt követően a hagyatékot a megfelelő örökösnek a közjegyző adja át, nem pedig a bíróság. Valójában a hagyaték birtokában lévő szerződéses örökös - álörökös - tulajdonjogának törlése, a „valódi” örökös tulajdonjogának ingatlan-nyilvántartásba történő bejegyzése és ennek túrése az eredményes perlés jogkövetkezménye. Ebből következően a felperes elsődleges kereseti kérelme marasztalási kereset, ezért ennek kapcsán a keresetben hivatkozott érvénytelenségi okok érdemi vizsgálata szükséges és indokolt volt.

Az ügy érdemi elbírálása szempontjából annak van döntő jelentősége, hogy az öröklési szerződés tartalmát tekintve tartási - vagy életjáradéki - szerződés, formáját tekintve viszont végintézkedés, amelyre együttesen kell alkalmazni - a kiemelt eltérésekkel - a szerződésre és a végrendeletre vonatkozó szabályokat. Az öröklési szerződés tartalma szerint visszterhes szerződés. Ezért mindazokban a kérdésekben, amelyeket a végintézkedési jellege folytán megkívánt különös szabályok nem rendeznek, a tartási - életjáradéki - szerződés általános szabályait kell alkalmazni. Így az öröklési szerződés kettős jellegéből következően a Ptk.-nak a szerződésekre irányadó szabályai alapján vizsgálni szükséges, hogy az érvényességet eredményező fogyatékokosságok a szerződő felek szerződéses akaratában, nyilatkozatában, vagy a célzott joghatás beálltában fennállnak-e.

Téves a felperes érvelése, miszerint a Ptk. 215.§-át nem kell alkalmazni. Az öröklési szerződés fent kifejtett kettős természetéből következően irányadó Ptk. 215.§ (1) bekezdése szerint a szerződés nem jön létre a hatósági jóváhagyásig, de a felek a jognyilatkozataikhoz kötve vannak, tehát függő jogi helyzet áll fenn. Az adott esetben az I. rendű alperes nagykorúvá vált még az örökhagyó életében. Ezzel megszűnt az a feltétel, amely a szerződés létrejöttét akadályozta. A szerződés ezért visszamenő hatállyal létrejött a Ptk. 215.§ (2) bekezdésében foglaltak értelmében.

A Ptk. 658.§ (1) bekezdése alapján az öröklési szerződés megszüntetésére azokat a rendelkezéseket kell alkalmazni, amelyek a tartási - életjáradéki - szerződésekre vonatkoznak. A Ptk. 586.§ (4) bekezdése szerint a szerződés a jogosult haláláig áll fenn. Az adott esetben az örökhagyó halálának időpontjában az öröklési szerződés érvényes létrejöttéhez - a szerződéses örökös nagykorúvá válásával - hatósági jóváhagyásra már nem volt szükség, ez az akadály elhárult, a függő jogi helyzet megszűnt. Ez következik a BH 1996.313. szám alatt közzétett eseti döntés tartalmából is.

Az I. rendű alperesnek a nagykorúvá válásakor tett nyilatkozatának ügydöntő jelentősége nincs, mert e nyilatkozatától függetlenül önmagában a nagykorúvá válásával az a feltétel, amely akadályozta a szerződés létrejöttét, elhárult. Abban az esetben ugyanis, ha az örökhagyó a teljesítés elfogadásával mint ráutaló magatartásával is

kifejezésre juttatja a szerződéses akaratát, és a szerződéses örökösnek még az örökhagyó életében bekövetkezett nagykorúvá válásával megszűnt az a feltétel, ami a szerződés létrejöttét akadályozta, az öröklési szerződést visszamenőleges hatállyal létrejötnék kell tekinteni (BH 2012.170.).

Az eljáró bíróságok helytállóan jutottak arra a következtetésre, hogy az öröklési szerződés színlelt volta sem állapítható meg.

A Pp. 275.§ (1) bekezdése szerint a felülvizsgálati eljárásban bizonyítás felvételének nincs helye. A Kúria a felülvizsgálati kérelem elbírálása során a rendelkezésre álló iratok alapján dönt. Az előzőek értelmében a felülvizsgálati eljárásban nincs helye felülmérlegelésnek, a bizonyítékok ismételt egybevetésének és értékelésének. Eljárási szabálysértést a bizonyítékok kirívóan okszerűtlen, vagy a logika szabályaival ellentétes mérlegelése alapozhat meg. Az adott ügyben az első- és a másodfokú bíróság is helyesen állapította meg a színleltség körében a jogvita elbírálása szempontjából jelentős tényeket, körülményeket: döntését kellően megindokolta [Pp. 206.§ (1) bekezdés, Pp. 221.§ (1) bekezdés]. A felperest terhelte annak bizonyítása, hogy az öröklési szerződésben foglaltak nem feleltek meg a felek akaratának. Az egyoldalú színlelés közömbös a szerződés érvényessége és értelmezése szempontjából. Ha egyik fél sem akar szerződéses nyilatkozatot tenni, kétoldalú színlelésről van szó. Kizárólag ez utóbbi esetben állapítható meg a szerződés érvénytelen volta. Ilyen kétoldalú színlelést a perben feltárt adatok nem támasztottak alá.

Az pedig, hogy a kötelezett szerződésszerűen teljesített-e, nem érinti a szerződés érvényességét. Szerződésszegés esetén az örökhagyó még életében keresetet terjeszthetett volna elő az öröklési szerződés megszüntetése iránt [Ptk. 589.§ (1) bekezdés]. Erre az adott esetben nem került sor. A jogutódokat ez a jog nem illeti meg.

A felülvizsgálati kérelem további érvelése kapcsán a Kúria rámutat: A Ptk. 230.§ (1) bekezdése szerint a kötelezettet illeti meg a választás joga. A tartási életjáradéki szolgáltatások tekintetében a kötelezett a szerződéses örökös, vagyis az adott esetben az I. rendű alperes és a II. rendű alperes mint teljesítési segéd, így az erre vonatkozó szerződéses kikötés nem ütközik jogszabályba. Ezen túlmenően azonban a Kúria nem vette figyelembe a felperesnek a Ptk. 227. és 230.§-a megsértésére való hivatkozását.

A Pp. 275.§ (1) bekezdése alapján ugyanis az ítélezési gyakorlatban következetesen érvényesül az az elv (EBH 2002.653.), amely szerint a felülvizsgálati eljárásban olyan körülményre, amely nem volt a megelőző eljárás tárgya, amelyre vonatkozóan a fél az első- és másodfokú eljárás során nem hivatkozott, nem adhat alapot a jogerős ítélet felülvizsgálatára. A felülvizsgálatnak csak olyan téves jogi álláspont vagy mulasztás lehet az alapja, amely az eljárás korábbi szakaszaiban is a per tárgya volt. Amely kérdéssel

a korábban eljáró bíróságok nem foglalkoztak, azzal kapcsolatban jogszabálysértést sem követhettek el.

A Kúria az előzőekben kifejtettekre alapítottnak a másodfokú bíróság jogerős ítéletét - amely nem sérti a felülvizsgálati kérelem alapjaként hivatkozott jogszabályi rendelkezéseket - a Pp. 275.§ (3) bekezdésében foglaltak alkalmazásával hatályában fenntartotta.

Az eredménytelen felülvizsgálati kérelmet előterjesztő felperes a Pp. 270.§ (1) bekezdése alapján alkalmazandó Pp. 78.§ (1) bekezdése szerint - utalással a Ptk. 334.§ (2) bekezdésére - köteles megfizetni az alpereseknek a felülvizsgálati eljárással felmerült költségeit; továbbá az illetékeljegyzési joga folytán le nem rótt felülvizsgálati eljárási illetéket a 6/1986. (VI.26.) IM rendelet 13.§ (2) bekezdése alapján köteles az államnak megtéríteni.

Budapest, 2012. december 12.

Dr. Orosz Árpád a tanács elnöke s.k., Dr. Csentericsné dr. Ágh
Bíró Ágnes előadó bíró s.k., Dr. Kiss Gábor bíró s.k.

Sipos

a kiadmány hiteléül:

bíróági ügyintéző